

O'SMIRLIK DAVRIDA PSIXIK RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI

Alimova Durdona
Abduraimova Nigora

CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
Kechki ta'lim, 24/1-guruh talabasi
alimovadurdona000@gmail.com
abduraimovanigora597@gmail.com

Ozodqulov Olimjon Bahodirovich

Ilmiy rahbar:

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Psixologiya
kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15591716>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-May 2025 yil

Ma'qullandi: 28-May 2025 yil

Nashr qilindi: 31-May 2025 yil

KEY WORDS

O'smirlik, psixik rivojlanish, shaxsiy identifikatsiya, o'zini anglash, emotsional o'zgarish, ijtimoiy muhit, mustaqillik

ABSTRACT

Ushbu maqolada o'smirlik davridagi psixik rivojlanishning asosiy xususiyatlari, bu davrda yuzaga keladigan psixologik o'zgarishlar, ichki ziddiyatlar, shaxsiy o'sish va ijtimoiy muhit ta'siri haqida so'z yuritiladi. Shuningdek, o'smirlarning o'zini anglash, mustaqillik sari intilishi, jamoada tutgan o'rne va ota-ona bilan munosabatlaridagi psixologik jihatlar tahlil qilinadi. O'smirlik — bu nafaqat fiziologik, balki ichki ruhiy o'sish bosqichidir.

Inson hayotining har bir davri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularning har biri shaxsning shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi. Ayniqsa, o'smirlik davri insonning psixik rivojlanishida burilish nuqtasidir. Bu davrda bolaning tanasi, fikrlashi, hissiyoti va jamiyatdagi o'rne keskin o'zgaradi. Shuning uchun ham bu bosqichni "muammoli davr" deb ham atashadi. Mashhur psixolog E. Erikson bu davrni "identifikatsiya yoki rol chalkashligi" davri deb belgilagan bo'lib, o'smir o'z shaxsini anglash, jamiyatda o'z o'rnini topishga harakat qiladi. Bu esa ko'plab psixik o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. O'smirlik davri odatda 11-12 yoshdan boshlanib, 16-17 yoshgacha davom etadi. G'.Abdurahmonova, psixologiya fanlari nomzodi, quyidagicha ta'kidlaydi: "O'smirlik davrida bola faqat tanadagi emas, balki butun mavjudot sifatida o'zgaradi. Bu davrda har bir o'qituvchi, ota-ona va jamoa vakilining sabr-toqatli, tushunishga tayyor bo'lishi lozim. Chunki o'smirlar bu davrda eng ko'p e'tibor va samimiy yondashuvga muhtoj bo'ladilar."¹ Bu bosqichda biologik, psixologik va ijtimoiy omillar uyg'unlashadi. Bola endi nafaqat jismonan, balki ruhiy jihatdan ham o'zgaradi. U kattalardek o'ylashni, o'z mustaqil fikrini bildirishni xohlaydi.

Odatda bu davrda quyidagi jarayonlar ko'zga tashlanadi:

• Tanadagi gormonal o'zgarishlar (testosteron, estrogen va boshqalar) psixik holatga ta'sir qiladi;

• O'z-o'zini anglash kuchayadi;

• Mustaqillik sari intilish kuchayadi;

• Ota-onalarga nisbatan tanqidiy munosabat paydo bo'ladi;

- Do'stlarning fikri muhimroq bo'lib qoladi.

O'smirlar ko'pincha hissiyotlarini nazorat qila olmaydilar. Ular tez xafa bo'lishadi, quvonishadi, ba'zida esa jahl bilan harakat qilishadi. Bu emotsional "tebranishlar" asosan gormonal o'zgarishlar va ichki ziddiyatlar bilan bog'liq. Psixolog L.S. Vygotskiy fikricha, o'smirlik davrida hissiy tajribalar kuchayadi, ularning ichki dunyosi murakkablashadi.² Shuning uchun bu davrda bolaga psixologik qo'llab-quvvatlash zarur

Bu davrda o'smir "Men kimman?", "Nima uchun yashayapman?" kabi savollarni bera boshlaydi. Bu jarayon "shaxsiy identifikatsiya" deb ataladi. O'smir o'ziga o'xshash odamlarni qidiradi, ba'zida mashhurlarni, do'stlarini yoki o'qituvchilarni ideal sifatida qabul qiladi. Psixolog Erikson fikricha, agar o'smir bu davrda o'zini anglay olmasa, kelajakda "shaxsiy identifikatsiya inqirozi"ga duch kelishi mumkin. O'smirlik — bu ota-onadan ajralish va mustaqillikka intilish davri. Bu esa ko'pincha ziddiyatlarga olib keladi. O'smir ota-onaning har bir taqiqiga qarshi chiqadi, o'z fikrini ilgari surishga harakat qiladi. Shu bilan birga, bu davrda do'stlar va jamoa fikri muhim o'rin egallaydi. O'smir o'zini do'stlar orasida qanday ko'rishadi, qanday baholanadi — bu uni chuqur o'ylantiradi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, o'smirlik davri — inson hayotidagi eng muhim va nozik bosqichlardan biri. Bu davrda bola o'zining kimligini anglaydi, o'z hayot yo'lini tanlashga urinadi, hissiy jihatdan murakkablashadi va jamoa ichida o'z o'rnini izlaydi. Shuning uchun bu davrda pedagoglar, psixologlar va ota-onalar birgalikda o'smirlarni tushunish va qo'llab-quvvatlashlari zarur. Shunday qilingandagina, bu davr o'smirlar uchun inqiroz emas, balki o'sish va rivojlanish imkoniga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Erikson E. Shaxsiy rivojlanish bosqichlari. – Moskva: Pedagogika, 1996.
2. Vygotskiy L.S. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 1991.
3. Abdurahmonova G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Fan, 2015.
4. Davletshin M.R. Psixologiya asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2007.
5. Sultonova M. O'smirlik psixologiyasi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.

² Vygotskiy, L.S. Psixologiya razvitiya rebenka. — Moskva: Prosveshcheniye, 1984.265–267-betlar (original ruscha nashrda)